

МРНТИ 06.81.19
ОӘЖ 519.23:636.6.08(574)

АГРАРЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМДАРДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ДАМУ

Сейтова В.Н.,

Докторант,

«Туран» университеті

Алматы, Қазақстан

Таменова С.С.,

экономика ғылымдарының кандидаты,

«Туран» университеті

Алматы, Қазақстан

АНДАТПА

Зерттеу мақсаты – Қазақстанның аграрлық құрылымдарында инновациялық қызметтердің (ұйымдық, үрдістік, өнімдік, маркетингтік) қалыптасуын анықтау және даму барысын талдау.

Әдіснама – зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері ретінде шетелдік және отандық ғалымдардың еңбектері, аграрлық саладағы инновациялық қызметтерге жасалған ізденушінің ғылыми шолулары алынды. Зерттеу барысында заманауи талдау әдістері, оның ішінде алынған нәтижелерді талдау барсында экономикалық-статистикалық, өсіңкілік талдау, салыстыру және қорытындылау әдістері қолданылды.

Ерекшелігі/құндылығы – аграрлық салада инновациялық қызметтердің қалыптасуы мен инновациялық стратегияның рөлін анықтап, аграрлық құрылымдарға инновацияны еңгізу қарқынын арттыру қажет.

Қорытынды – мақалада Қазақстандағы аграрлық құрылымдардың қызметтеріне инновацияның, ғылыми зерттеу жұмыстар жүргізудің, инвестицияның оң әсері бар екені анықталды. Аграрлық саланың мал және құс шаруашылығы құрылымдарының негізгі инновациялық қағидалары: ең аз шығындану бойынша лидер болу, ресурстарды үнемдеуге қол жеткізу, асыл тұқымды мал және кроссті құсты таңдау, азықтандыру, инкубациялау, өсіру, сою, қайта өңдеудің инновациялық жоғары технологиялық өндірістік желілері мен жабдықтарды пайдаланудың тиімді технологияларын ұтымды таңдау. Инновациялық жаңа технологияларды қолданып, жоғары сапалы «инновациялық» өнім өндіру арқылы нарықта бәсекеге қабілеттілікті арттыру.

Түйін сөздер – инновация, инновациялық қызмет, аграрлық сала, аграрлық құрылымдар, кооперация, стратегия, даму, технология, тиімділік, бәсекеге қабілеттілік.

КІРІСПЕ

Аграрлық саланың ресурстық базасын дамытуға, қызмет көрсету мен технологиялық қызметтерді жетілдірудің маңызды факторларының бірі инновация болып табылады. Инновациялар инвестициялар ағынын жақсартуға, жеткізушінің беделін көтеруге, әсіресе нарықта белсенділік қабілетін арттыруға айтарлықтай әсер етеді.

Қазіргі таңда Қазақстанда аграрлық сала құрылымдарында инновациялық қызметті шектейтін негізгі факторлар жетерлік, олар: ынталандыру мен инновациялық қызмет субъектілерін қолдаудың толыққанды жүйесінің жоқтығы, жоғары кәсіпкерлік тәуекелдік, заңнамалық базаның жетілмегендігі, ұйымдардың инновацияға деген өз түсінігінің жетіспеушілігі, сондай-ақ, инновацияға кеткен қаражаттың ұзақ мерзімді қайтым мерзімі, инновациялық жаңалықтарды ендіру барысында білікті мамандардың тапшылығы және тағы басқалар.

Соңғы жылдары аграрлық секторда нарыққа тән күрделі экономикалық жағдайлар мен сыртқы нарықтағы бәсекелестік күреске қарамастан, салада инновациялық үрдістердің бірте-бірте белсенді дамуы орын алды. Бұл, әсіресе, инновациялар мен ғылыми жаңалықтарды өндіріске қарқынды енгізетін ауыл шаруашылығы құрылымдарына қатысты. Соның арқасында, өндірістегі ғылыми әзірлемелерді меңгерген көптеген ұйымдар өндірістік, экономикалық және әлеуметтік көрсеткіштерінің айтарлықтай жақсаруына қол жеткізді.

Соған қарамастан, нарық сұранысы негізінде, коммерциялық көзқараспен қарағанда, инновацияны әзірлеу және сала өндірісіне ендіру қызметі және саланы дамытуды басқарудың жаңа инновациялық тәсілдерін зерттеуге экономикалық қажеттілік туындады.

ЗЕРТТЕУ БӨЛІМІ

Болашақта аграрлық саланың өнімдерін жаңа инновациялық технологиялар негізінде дайындау, сақтау, өңдеу және сату, инновациялық үрдістер негізінде бір тұтас жүйе ретінде қарастыруды қажет етеді. Қазіргі кезде аграрлық құрылымдардың инновация саласындағы белсенділік деңгейі келесідей: экономикасы қарқынды дамыған елдерде АҚШ, Швеция, Жапония, Австралия 50% дейін, ал Ресейде-12%, Қазақстанда-10% құрап отыр [1].

ТМД мемлекеттерінің инновациялық қызмет көрсеткіштері бойынша, 2017 жылғы халықаралық инновациялық индекс – Ресейде 38,5%, жоғары технологиялық тауарлардың экспорты Қазақстанда – 30,4%, ал ҒЗТҚЖ жұмсалған шығындар бойынша Ресей – 1,1% нәтижелерді көрсеткен. Бұл дамыған елдердің инновациялық индекс деңгейі мен инновациялық қызмет нәтижелерімен салыстырғанда әлдеқайда төмен [2].

Инновациялық қызметтің аграрлық құрылымдардың дамуына әсерін және оның байланыстарын айқындау шетелдік ғалымдар зерттеулерінің негізгі мәселелерінің бірі болды. Бұл салада эмпирикалық жұмыстар кеңінен жүргізілгенімен, ғылыми зерттеулерде агрокәсіпорындарда инновациялық қызметтің өнім тиімділігіне ерекше әсерін анықтауға аса маңызды рөл бөлінбеуін ескере отырып (J.Mairesse, et.all., 2009), Италия мысалында, кәсіпорындардың көрсеткіштерін пайдаланып инновация мен оның өндірістегі тиімділігі арасындағы өзара байланысын айқындап, әсер ету деңгейін зерттеген алғашқы ғалымдардың бірі болды [3].

Кәсіпорын, ҒЗТҚЖ, жаңа технология және инновациялық қызмет арасында өзара тығыз байланыстар бар (K.Hoffman, et. all.,1998) [4]. Қазақстанда аграрлық салада аталған зерттеулерге аса көңіл бөлінбеген.

Аграрлық өнеркәсіп құрылымдары үшін инновациялық қызметтің нәтижесі аса маңызды, себебі жаңа өнімді шығарғаннан кейін өнімділік екі есеге өскенін өз еңбегінде ұсынады (J.Mairesse, P. Mohnen, E. Kremp 2005) [5].

Компанияның көрсеткіштерін талдау және R&D қарқындылығы, құрал-жабдықтарға салымдар, өнімдік және үрдістік инновациялардың маңызын жоғарылатады. Инновацияның аталған түрлері компанияның өнімділігін арттырады (B. Hall, F. Lotti, J. Mairesse, 2008) [6].

Фирманың өнімділігіне инновациялық қызмет барынша оң ықпалын тигізеді (B. Hall, 2011) [7]. Зерттеушілердің пікірі бойынша инновацияны ынталандырудың ең тиімді жолдарының бірі – елдің экономикалық салаларындағы ірі кәсіпорындарды дамыту болып табылады, жалпы айтқанда, осы кәсіпорындарға қызмет көрсететін ғылыми-зерттеу институттары мен орталықтарды қалыптастыруды өз зерттеулерінде ұсынады (W.Hadhri, 2016)[8].

Инновациялық қызмет өзінің оң нәтижесіне тек сонда жетеді, егер ол ұтымды түрде ұйымдастырылған болса, бұған дамыған елдердің тәжірибесіде дәлел, олар негізінен өңірлік инновацияларды қаржылай қолдай отырып, инновациялық іс-әрекеттің ең тиімді жолын жүзеге асырады[9].

Бірақта дамыған шет елдердің тәжірибесін отандық аграрлық құрылымдарға жай ғана көшіру әр елдің экономикасының ерекшелік жағдайына байланысты тура күткен нәтижелерді бере қоймайды, ең алдымен, энергетикалық және ресурстық сыйымдылықты елеулі түрде азайтуға мүмкіндік беретін, өңірлік ерекшеліктерге және инновациялық жаңалықтарға қажеттілігі бар инвестициялардың тиімділігін арттыратын инновациялық қызметке бағытталған ең қолайлы нұсқалар басымдылыққа ие болуы тиіс.

ТАЛҚЫЛАУ МЕН НӘТИЖЕЛЕРІ

Аграрлық сала құрылымдарында өндірілетін өнімдер көлемін еселеу міндеті сала экономикасын шикізат экономикасынан инновацияға негізделген экономикаға, ғылым мен білім жетістіктеріне негізделген инновациялық өндірісті дамытуға көшкен кезде ғана табысты шешілуі мүмкін. Инновация - бұл қазіргі заманғы экономиканың қарқынды дамуын қалыптастыратын объективті күшті ынталандыру және оның қажетті шарты болып табылады [10].

Инновациялық қызмет тұрақты экономикалық дамудың, бәсекелестік артықшылықтарды қалыптастырудың, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің маңызды жүйелік факторларының бірі болып табылады. Экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру ғылыми зерттеулердің инновациялық нәтижелерін нарықтық тауарға айналдыру тиімділігі мен жылдамдығына байланысты. Экономикалық салалар мен оның кәсіпорындарында бәсекелік артықшылықтардың негізі – ондағы бизнесті дамыту үшін құрылған және қолдау болған инновациялық қызметтерге тікелей байланысты [11].

Инновацияға бағытталған аграрлық сала құрылымдарын қалыптастыру тәжірибесі ғылыми зерттеулердің жетіспеушілігін көрсетеді, себебі ғылыми әзірлемелер мен инновациялар экономика саласын ұйымдастыру мен дамытудың негізі болып табылады.

Аграрлық салаға енгізілетін инновациялар мазмұны бойынша сол саланың салалық, қызметтік, техникалық, технологиялық және ұйымдық сипаттамаларына қарай айтарлықтай ерекшеленеді. Мәселен, қазіргі таңда аграрлық саланың мал шаруашылығы өндірісінде инновациялық даму мен әзірлемелердің басым бағыттары болып: жануарлар мен құстың жоғары өнімді жаңа нәсілі, түрлері мен кросстарын шығару; жануарлар мен құстың өнімділігінің биологиялық әлеуетін арттыру; мал шаруашылығындағы генофонды сақтау және жетілдіру; трансгендік жануарлардың жаңа түрлерін жасау; жоғары өнімді асыл тұқымды жануарлардың аналық таптары мен фермаларын құру; мал шаруашылығындағы экологиялық қауіпсіз және техникалық қалдықсыз технологияларды жетілдіру; қарқынды жемшөп өндірісінің жаңа жүйелері; жемшөпті және жем қоспаларын тиімді пайдалану әдістері; мал шаруашылықтары мен кешендерінде механикаландыру, электрлендіру, автоматтандыру және өндіріс үрдістерін компьютерлендіру жүйелері бойынша кешендерді құру жатады.

Кесте 1 – Қазақстан Республикасында әртүрлі шаруашылық малдары мен құстың саны және оның серпіні, мың бас.

Жылдар	Ірі қара мал	Оның ішінде, сиыр	Қой мен ешкі	Шошқа	Жылқы	Түйе	Құс, млн. бас
1991	9592,4	3 490,0	34 555,7	2 976,1	1 666,4	145,1	59,9
1995	6 859,9	3 045,0	19 583,9	1 622,7	1 556,9	130,5	20,8
2000	4 106,6	2 014,7	9 981,1	1 076,0	976,0	98,2	19,7
2005	5 457,4	2 442,6	14 334,5	1 281,9	1 163,5	130,5	26,2
2010	6 175,3	2 751,3	17 988,1	1 344,0	1 528,3	169,6	32,8
2015	6183,9	3130,5	18015,5	887,6	2070,3	170,5	35,6
2016	6413,2	3209,9	18184,2	834,2	2259,2	180,1	36,9
2017	6764,2	3358,0	18329,0	815,1	2415,7	193,1	39,9
2017 ж. 2015 жылға, %	109,4	107,3	101,7	91,8	116,7	113,2	112,1
2017 ж. 1991 жылға, %	70,5	96,2	53,0	27,4	144,9	133,1	66,6

Ескерту: [12] негізінде автормен құрастырылған

Сала экономикасының соңғы жылдардағы қызмет нәтижелерін талдау еліміздің аграрлық саласының объективті және субъективті сипатта болған қиыншылықтарға тап болғанын көрсетеді. Осыған қарамастан, өндірістік әдіс бойынша елдің ішкі жалпы өніміндегі ауыл шаруашылығының үлесі 2014 жылы 4,3%-дан 2017 жылы 7,6%-ға дейін өсті [13].

1-кестеде Қазақстанда шаруашылық мал мен құс басының 1991-2017 жылдар аралығында, алдын қысқарып, соңғы жылдары бірте-бірте бас саны артып келе жатқанын көреміз. Ірі қара мал басы соңғы

үш жылда 9,4%-ға, жылқы басы 116,7%-ға, құс басы 112,1%-ға артты. Бірақ 2017 жылды 1991 жылғы деңгеймен салыстырғанда ірі қара мал басы 29,5%, қой мен ешкі 47,0%, құс басы 33,4% қысқарып кеткенін байқаймыз.

Кесте 2 – Қазақстан Республикасында мал шаруашылығы өнімдерінің жеке түрлерін өндіру, мың тонна.

Жылдар	Мал мен құстардың шаруашылықта сойылғаны немесе союға өткізілген еті (тірідей салмақта), мың тонна	Мал мен құстардың шаруашылықта сойылғаны немесе союға өткізілген еті (сойыс салмақта), мың тонна	Сүт, мың тонна	Жұмыртқа, млн. дана	Жүн, мың тонна
1991	2 573,1	1 524,4	5 556,9	4 075,3	104,4
1995	1 773,8	984,8	4 619,1	1 840,8	58,3
2000	1 054,1	569,4	3 730,2	1 692,2	22,9
2005	1 252,0	675,9	4 749,2	2 514,0	30,4
2010	1 501,2	834,4	5 381,2	3 720,3	37,6
2015	1651,1	931,0	5182,4	4737,0	38,0
2016	1702,0	960,7	5341,6	4757,2	38,5
2017	1794,4	1017,6	5503,4	5103,0	39,0
2017 ж./ 2015 ж., %	108,7	109,3	106,2	107,7	102,2
2017 ж./ 1991 ж., %	69,7	66,7	99,0	125,2	37,4

Ескерту: [12] негізінде автормен құрастырылған

2-кестеден, 1991-2017 жылдар аралығында мал шаруашылығы өнімдерін өндіру соңғы жылдары жылдан-жылға артып келетінін байқаймыз: мал мен құстардың шаруашылықта сойылғаны немесе союға өткізілген (тірідей салмақта) еті, 2017 жылы 2015 жылымен салыстырғанда 1651,1 мың тоннадан 1794,4 мың тоннаға жетті немесе 8,7%-ға, сүт 6,2%-ға, жұмыртқа – 7,7%-ға, жүн - 2,2%-ға артқанын, ал бұл көрсеткіштер бойынша 2017 жылы 1991 жылмен салыстырғанда ет өнімін өндіру 30,3%-ға, сүт -1,0%-ға, жүн – 62,6% қысқарғанын, тек, жұмыртқа өндірісі 25,2%-ға артқанын көреміз [12].

Соңғы кездерде инновациялық жаңалықтар аграрлық саланың мал шаруашылығына арналған интенсивті технологияларды өндіріске енгізу шаруашылық малдарының өнімділігін айтарлықтай арттырды.

Қазіргі нарықтық жағдайда «құс өнімдері ішкі кешенін» Түркістан облысы деңгейінде тік интеграциялық «агроөнеркәсіптік кешен» құрылымын құру негізінде дамыту жүзеге аспауда және оны жекеменшік құс шаруашылықтарында Кеңес Одағы кезінде жүзеге асыру өте күрделі. Сондықтан сапалы инфрақұрылымдық қызмет атқаратын құрылымдардың жоқтығынан, облыстағы әр бір құс компаниясы өндірістік инновация, үрдістік инновация, өнімдік инновация, маркетингтік инновацияны қолдану негізінде өз өндірісі ішінде тік интеграциялық агроөнеркәсіптік кешенді дамытуды, яғни, «құс өнімдері ішкі кешенін» құруды жүзеге асыруда [14].

Облыстағы құс компаниялары қолданып жатқан өндірістік, үрдістік, өнімдік, маркетингтік инновациялардың экономикалық мәні төмендегі анықтамалармен тұжырымдалады:

1) Өндірістік инновациялар жаңа өнімдерде, қызметтерде немесе өндірістік процестің технологияларында іске асырылады немесе жаңа өндірісті құру, өндірістік үрдіске жаңа элементтерді енгізуді білдіреді.

2) Үрдістік инновациялар – бұл тауарларды (қызметтерді) өндірудің немесе жеткізудің жаңа немесе едәуір жақсартылған әдісін енгізу. Бұл өндіріс тиімділігін арттыруға бағытталған технологиядағы, өндірістік жабдықтардағы елеулі өзгерістерді қамтиды.

3) Өнімдік инновациялар – техникалық, қызметтік, тұтынушылық сипаттамалары бар жаңа немесе едәуір жақсартылған немесе жетілдірілген материалдарды пайдалана отырып өндірілген тауарлар мен өнімдерді өндіруден тұрады. Инновациялық өнімдер (қызметтер) кәсіпорын үшін жаңа немесе жақсартылған болуы тиіс.

4) Маркетингтік инновациялар – бұл компанияда жаңа маркетингтік тұжырымдамаларды немесе стратегияларды қолдану. Өнімнің дизайнында немесе қаптамасында, өнімді орналастыруда, нарықта жылжытудың жаңа тәсілдерін қолдану немесе баға белгілеуде айтарлықтай өзгерістер болуы мүмкін. Олар сондай-ақ азық-түлік, ет және ет өнімдері үшін олардың сыртқы түрі үшін шешуші мәнге ие орамдағы өзгерістерді қамтиды.

Аграрлық сала өндірісін дамытуда, соның ішінде құс шаруашлығы өндірісіне ғылыми жетістіктер мен инновациялық жаңалықтарды ендіру елдің экономикасын дамытуға тікелей әсерін тигізді, Түркістан облысында екі бағытта: құс шаруашлығында ет өндіру және жұмыртқа өндіру бағыты бойынша мамандандырылған құс өндірісі дамыды. Өндірістік кооперация мен интеграциялық бірлесу құс шаруашылығын қарқынды дамудың маңызды факторлары болды, әсіресе, құс компанияларын өнеркәсіптік негізде қайта құру басталды. Құс компанияларындағы материалдық-техникалық базаны жаңарту, инновация жетістіктерін кеңінен қолдануға алып келді. Мұның бәрі, өз кезегінде, қысқа уақытта құс компанияларында экономикалық тұрғыда тиімді жүйені құруға мүмкіндік берді [15].

Мысалы, «Шымкент құс» ЖШС-де құс өндірісі технологиясының барлық кезеңдері мен сатылары 11 бірліктен құралған өндірістік инновациялар инновациялық интеграциялық байланысқан: жұмыртқаны өндіру, жұмыртқаларды инкубациялау, аналық тауықтарды алмастыру үшін жас шөжелерді өсіру, астық үшін жұмыртқалар өндіру, сұрыптау және қаптау, көтерме және бөлшек сауда, сонымен қатар, өз құстарын өсіру және бордақылау үшін өздерінің жеке меншік азықтық аралас-жем өндірісі құрылған және жоғарыдағы айтылған барлық өндірістік үрдістер тік интеграциялық байланысқан (Кесте 3).

Кесте 3 – «Шымкент құс» ЖШС жұмыртқа өндірісінде «өндіру-өңдеу-сату» технологиясы бойынша жүзеге асырылған, ұсынылатын инновация түрлері.

р/с №	Өндірістік және үрдістік инновациялар	Өнімдік инновациялар	Маркетингтік инновациялар (нарықта сату)
1.	Нәсілдік аналық тауықтар (жұмыртқа өндірісі)	1) нәсілдік жұмыртқалар; 2) гибридік жұмыртқалар	-
2.	Инкубация	3) бір күндік аналық шөже; 4) жас нәсілдік шөже ;	1) өз өндірісін қамтамасыз ету 2) шаруа, тұрғындар қожалығына сату (ұсыныс);
3.	Жас аналық құсты өсіру	5) жас аналық құс; 6) нәсілдік аналық тауық;	
4.	Құсты сою, қайта өңдеу	7) ересек, брак тауық еті; 8) етті сүйекті үн;	3) мұздатылған құс еті; 4) тоңазытылған құс еті; 5) гофра тарадағы құс еті;
5.	Кулинариялық қайта өңдеу	9) жартылай фабрикат; 10) консервілер; 11) ысталған құс еті; 12) шұжықтар;	6) жартылай фабрикаттар; 7) банктегі консервілер; 8) ысталған ет, шұжықтар; 9) вакумдық тарада құс еті;
6.	Жұмыртқаны іріктеу және буып-орау	13) диеталық жұмыртқа; 14) астық жұмыртқа;	10) іріктелген жұмыртқа; 11) буып-оралған жұмыртқа;
7.	Жұмыртқа ұнтағы өндірісі	15) жұмыртқа ұнтағы;	12) қорапта жұмыртқа ұнтағы;
8.	Тауық, шөже бағу үшін азықтық жем өндірісі	16) азықтық аралас жем;	13) шаруа, тұрғындар, шаруашылығына сату (ұсыныс)
9.	Көтерме сауда торы, қоймалар	17) қоймадағ құс өнімдері;	14) көтерме саудада сату;
10.	Бөлшек сауда, дүкендер	18) дүкендегі құс өнімдері;	15) фирма дүкендерінде сату;
11.	Өндірістік инновация - 11 бірлік	Өнімдік инновация - 18 бірлік	Маркетингтік инновация - 15 бірлік

«Шымкент құс» ЖШС-де құс өндірісі соңғы он жыл ішінде қалдықсыз технология негізінде қызмет атқару мақсатында төмендегі 16 бірлік өнімдік инновацияларды жүзеге асырды: нәсілдік және гибридік

тік жұмыртқалар өнімі; бір күндік аналық шөже; жас нәсілдік шөже; жас нәсілдік аналық тауық; ересек және брак тауықтар; етті сүйекті үн; жартылай фабрикаттар мен консервілер; ысталған құс еті мен құс шұжықтары; диеталық және астық жұмыртқалар; жұмыртқа ұнтағы; азықтық аралас жем өнімдерін өндіру инновациялары, сонымен қатар құс көңін қайта өңдеу өнімдік инновациясын жүзеге асыру мәселесін қолға алу ұсынылуда.

«Шымкент құс» ЖШС-і құс компаниясында 3 кестеде көрсетілгендей маркетингтік инновацияларды ендіру (нарықта сату) барлығы 11 бірлікті құрады, олар: мұздатылған және тоңазытылған құс еті; гофратара мен вакуумдық тарада құс еті; жартылай фабрикаттар мен банктегі консервілер; дүттелген құс еті мен құс шұжықтары; диеталық және астық жұмыртқа; жұмыртқа ұнтағы және басқа өнімдердің дизайны, қаптама мен буып түюіне елеулі өзгерістер енгізген, жаңа жарнамалар, бренд имиджі, көтерме сауда, тікелей сату, ет өнімдерін сату кезінде баға белгілеудің жаңа маркетингтік стратегиялары қолданылған.

Ал, «Ордабасы құс» ЖШС күркетауық компаниясы жобасы Қазақстан Республикасының индустрияландыру картасының жеделдетілген индустриялық-инновациялық даму бағдарламасы аясында жүзеге асырылды. Әлемдегі ең үздік өндірушілердің жабдықтарымен жабдықталған бұл құс компаниясы жылына 10 мың тонна күркетауық етін әр түрлі ассортиментте өндіруге қабілетті. «Ордабасы құс» ЖШС құс компаниясының негізгі қызметі, инновация негізінде: нәсілді күрке тауық өсіру, күркетауық етін өндіру және бордақылау, оны толық компания ішінде қайта өңдеу және өзінің брендтік дүкендерінде, сондай-ақ көтерме саудада құс етін сату. Өнімдер күрке еті, шұжық және ысталған ет өнімдері түрінде сатылады: күркетауық еті, күркетауық етінің әртүрлі бөлшектері, және ысталған құс еті өнімдері ел тұрғындарын өз өнімдерімен қамтамасыз етуде [16].

«Ордабасы құс» ЖШС құс компаниясы инновация негізінде соңғы тұтыну өнімдерін: қауырсынсыздырылған құс, кесілген ет, паста, терең қайта өңделген ет өнімі, ет және сүйек ұны және басқаларды да өндіруді қолға алды. Болашақта компанияның инновациялық «Дәмді ет» бренді бойынша шұжық және құс еті өнімдерінің ассортименті 60-тан астам атаумен нарықта сатуда. Қазіргі уақытта компанияның «Дәмді ет» брендімен шығарылған өнімдері Қазақстан мен Ресей тұтынушылары арасында үлкен сұранысқа ие.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстанда аграрлық сала құрылымдарында инновациялық қызметті жетілдіру мақсатында, дамыған елдердің тәжірибесін отандық экономикалық салаларда жүзеге асыру нарықтық инфрақұрылымды қалыптастыруға, инновациялық бизнес-құрылымдар мен ұйымдарды қаржылық қолдауда, шетелдік және отандық инвесторларды тартуға және т. б. қолдау көрсетуге мүмкіндік жара-тады.

Түркістан облысындағы құс шаруашылығы компаниялары өндірістік және үрдістік инновация, өнімдік және маркетингтік инновация жетістіктерін

өз өндірісіне ендіріп тік интеграциялық агроөнеркәсіптік кешенді дамытты, терең қайта өңдеу жұмыстарын жүргізді, яғни, «құс өнімдері ішкі кешенін» құруды жүзеге асырды. Бұл инновациялық бағыттағы өндірістік тәжірибені елдің басқа құс шаруашылықтары мен компанияларында қолдану ұсынылады.

Бәсекеге қабілетті нарықта өзі өндірген өнімдерді қалдықсыз технология негізінде қызмет атқару мақсатында соңғы тұтыну затына дейін қайта өңдеуді қолға алу негізінде, өнімдер құнын төмендетіп, ресурстарды үнемдейтін инновациялық технологияларды қолдануды өндіріске ендіретін даму стратегиясы ұсынылады.

Аграрлық саламен оның мал шаруашылығы құрылымдарының негізгі инновациялық қағидалары: ең аз шығындану бойынша лидер болу, ресурстарды үнемдеуге қол жеткізу, асыл тұқымды және крості таңдау, азықтандыру, инкубациялау, өсіру, сою, қайта өңдеу, сондай-ақ жоғары технологиялық өндірістік желілер мен жабдықтарды қолданудың тиімді технологияларын ұтымды пайдалану болып табылады.

Сонымен, аграрлық саламен оның құрылымдарында қолда бар ресурстардың әлеуетін іске асыруды қамтамасыз ететін инновациялық жаңалық пен даму бағыттарын айқын таңдауы, жаһандық бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін экономикалық өсудің жаңа үлгісін қалыптастырады. Қолданыстағы инновациялық жаңалықтар, біріншіден, кәсіпорындар мен құрылымдардың орнықты экономикалық өсуін, екіншіден, құрылымдар мен тұтастай аграрлық сала өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік жаратады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Мухаметжанова Ж.С. Экономический анализ инновационной деятельности предприятий Казахстана // Современные исследования основных направлений технических и общественных наук: материалы международной научно-практической конференции. – Казань, 2017, – С. 703-706.
- 2 Официальный сайт службы статистики [Электрон. ресурс]. – 2018. – URL: <http://www.knoema.ru> (дата обращения 20.09.2018)
- 3 Hall B.H., Iotti F., Mairesse J. Innovation and Productivity in SMEs: Empirical Evidence for Italy // Small Business Economics. – 2009. – № 33. – pp. 13-33.
- 4 Hoffman K., Parejo M., Bessant J., Perren L. Small firms, R&D, technology and innovation in the UK: A literature review // Technovation. – 1998. – № 18 (1). – pp. 39-55.
- 5 Mairesse J., Mohnen P., Kremp E. The importance of R&D and innovation for productivity: A reexamination in light of the French Innovation Survey // Annales d'Economie et de Statistique. – 2005. – № 79/80. – pp. 487-527.
- 6 Hall B.H., Iotti F., Mairesse J. Employment, innovation and productivity: Evidence from Italian microdata // Industrial and Corporate Change. – 2008. – № 17. – pp. 813-839.
- 7 Hall B. H. Innovation and Productivity [Electronic Source] // Working Paper № 17178. – 2011. – URL: <http://www.nber.org/papers/w17178> (accessed: 13.12.2017)
- 8 Walid Hadrhi, Rigas Arvanitis, Hatem M'Henni. Determinants of innovation activities in small and open economies: the Lebanese business sector // Journal of Innovation Economics & Management. – 2016. №. 3 (21). – p. 77-107.
- 9 Патрик Э., Яшин В. Инновационная деятельность в Германии // Проблемы теории и практики управления. – № 1. 2009. – С. 78-85.
- 10 Бочаров Н.В. Новация как предмет формирования малого инновационного предпринимательства // Инновации. – № 4. 2008. – С. 58-64.
- 11 Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Портер: Пер. с англ. – 3-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 453 с.
- 12 Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті ресми сайты [Электрон. ресурс]. – URL: <http://www.stat.gov.kz> (дата обращения: 12.03.2018)
- 13 Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің 2011-2015 жылдарға арналған стратегиялық жоспары туралы» /Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 19 ақпандағы № 158 қаулысы.
- 14 Ускенов М.К., Айдарова А.Б., Есболова А.Е. Формирование и развитие инновационных организационных форм интеграции в птицеводстве // Статистика, учет и аудит, <http://sua.aesa.kz/>, <http://www.aesa.kz/>, Алматы: 4(71) 2018. – С. 172-176.
- 15 Ускенов М.К., Айдарова А.Б., Есболова А.Е. Экономический анализ состояния и развития птицеводства в Республике Казахстан // Вестник КазЭУ. Алматы: «Экономика» - 2016. - №2 (109). – С.99-108.
- 16 Ускенов М.К., Айдарова А.Б., Есболова А.Е. Анализ состояния и развития яйчного птицеводства в Казахстане // Central Asian Economic Review. № 5-6 (118) 2017. – С.140-147.

REFERENCES

- 1 Mukhametzhanova Zh.S. (2017), "Ekonomicheskii analiz innovatsionnoi deyatel'nosti predpriyatii Kazakhstana", *Sovremennye issledovaniya osnovnykh napravlenii tekhnicheskikh i obshchestvennykh nauk: materialy mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii*, Kazan', pp. 703-706.
- 2 "Ofitsial'nyi sait sluzhba statistiki" (2018), available at: <http://www.knoema.ru> (Accessed April, 05, 2018) (In Russian)
- 3 Hall B.H., Lotti F., Mairesse J. Innovation and Productivity in SMEs: Empirical Evidence for Italy // *Small Business Economics*. – 2009. – № 33. – pp. 13-33.
- 4 Hoffman K., Parejo M., Bessant J., Perren L. Small firms, R&D, technology and innovation in the UK: A literature review // *Technovation*. – 1998. – № 18 (1). – pp. 39-55.
- 5 Mairesse J., Mohnen P., Kremp E. The importance of R&D and innovation for productivity: A reexamination in light of the French Innovation Survey // *Annales d'Economie et de Statistique*. – 2005. – № 79/80. – pp. 487-527.
- 6 Hall B.H., Lotti F., Mairesse J. Employment, innovation and productivity: Evidence from Italian microdata // *Industrial and Corporate Change*. – 2008. – № 17. – pp. 813-839.
- 7 Hall B.H. Innovation and Productivity [Electronic Source] // Working Paper № 17178. – 2011. – URL: <http://www.nber.org/papers/w17178> (accessed: 13.12.2017)
- 8 Walid Hadrhi, Rigas Arvanitis, Hatem M'Henni Determinants of innovation activities in small and open economies: the Lebanese business sector // *Journal of Innovation Economics & Management*. – 2016. № 3 (21). – p. 77-107.
- 9 Patrik E., Iashin V. Innovatsionnaya deyatelnost v Germanii // *Problemy teorii i praktiki upravleniya*. – № 1. 2009. – S. 78-85.
- 10 Bocharov N.V. Novatsiya kak predmet formirovaniya malogo innovatsionnogo predprinimatelstva // *Innovatsii*. – № 4. 2008. – S. 58-64.
- 11 Porter M. Konkurentnaya strategiya: Metodika analiza otraslei i konkurentov /Markl Porter: Per. S angl. – 3-e izd. – M.: Alpina Biznes Býks, 2007. – 453 s.
- 12 Qazaqstan Respýblıkasy Ulttyq ekonomika ministriligi Statistika komiteti resmı saıty [Elektron. resýrs]. – URL: <http://www.stat.gov.kz> (data obraeniya: 12.03.2018) (In Russian)
- 13 Qazaqstan Respýblıkasy Áýyl sharýashylyry ministriliginiń 2011 – 2015 jylarda arnalran strategialyq jospary týraly» /Qazaqstan Respýblıkasy Úkimetiniń 2011 jylry 19 aqpanyary № 158 qaýlysy.
- 14 Uskenov M.K., Aydarova A.B., Yesbolova A.Ye. Formirovaniye i razvitiye innovatsionnykh organizatsionnykh form integratsii v ptitsevodstve // *Statistika, uchet i audit*, <http://sua.aesa.kz/>, <http://www.aesa.kz/>, Almaty: 4(71) 2018. – S. 172-176.
- 15 Uskenov M.K., Aydarova A.B., Yesbolova A.Ye. Ekonomicheskii analiz sostoianiya i razvitiya ptitsevodstva v Respýblıke Kazahstan // *Vestnik KazEÚ*. Almaty: «Ekonomika» - 2016. - №2 (109). – S.99-108. (In Russian)
- 16 Uskenov M.K., Aydarova A.B., Yesbolova A.Ye. Analiz sostoianiya i razvitiya iaichnogo ptitsevodstva v Kazahstane // *Central Asian Economic Review*. № 5-6 (118) 2017. – S.140-147. (In Russian)

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена формированию и развитию инновационных услуг в аграрном секторе и его структурах. На примере птицеводческих компании Туркестанской области проведен анализ экономической деятельности компании. Выявлены и оценены влияния инновационной деятельности на производительность и на достижение устойчивого экономического роста в компании, а также на повышение ее конкурентоспособности на зарубежных и отечественных рынках.

SUMMARY

The article is devoted to the formation and development of innovative services in the agricultural sector and its structures. On the example of poultry companies of the Turkestan region, an analysis of the company's economic activity was conducted. Identified and evaluated the impact of innovation on productivity and the achievement of sustainable economic growth in the company, as well as to increase its competitiveness in foreign and domestic markets.